

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Westenergy Oy katsoo, että esityksen ehdotukset näiden sinänsä kannattettavien päämäärien toteuttamiseksi ovat useilla huoltovarmuuden kannalta kriittisillä aloilla, kuten jätehuollossa katastrofaalisia, lisäten merkittävästi toimintojen kustannuksia ja heikentäen huomattavasti niiden tehokkuutta. Ehdotetut muutokset hajottavat kuntavastuullisen jätehuoltojärjestelmän, estävät jätehuollossa suunniteltujen ja käynnissä olevien kiertotalous- ja ilmastotoimien toteutuksen ja vaarantavat välillisesti myös merkittävän osan maamme kaavailluista vetytalouden investointihankkeista. Toimet asettavat päämääristä piittaamatta varsinkin maaseudun kunnat ja keskuskaupungit eriarvoiseen asemaan ja käytännössä estävät merkittävilta osin niiden lakisääteisten velvoitteiden toteuttamisen nykyisen kaltaisen ympäristölainsäädännön mukaisesti. Esityksen yleisten päämäärien ja tavoitteiden ei siis voida nähdä toteutuvan näillä ehdotuksilla vaan tulos on päinvastainen.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

-

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Ehdotus ei ole tarkoituksenmukainen eikä toteuttamiskelpoinen, ainakaan mikäli halutaan huolehtia jätehuollolle asetetuista lakisääteisistä tehtävistä ja velvotteista. Lakisääteisen kunnallisen jätehuollon toteuttavat Suomessa pitkälti kuntien yhteisomistamat jätehuoltoyhtiöt, jotka ovat omistajiensa sidosyksiköitä hankintalain näkökulmasta. Kierrätykseen kelpaamaton osuus tästä jätteestä käsitellään puolestaan hyödyntämällä se energian tuotantoon ja jäännöstuotteiden kierrätykseen jätteenpolttolaitoksissa. Monet näistä jätehuoltoyhtiöiden osaomistamista laitoksista, kuten Westenergy, operoivat ns. Mankala-periaatteen mukaisesti, jolloin omistajat toimittavat jätteen ja kattavat sen käsittelyn kustannukset omistusosuutensa mukaan. Jätehuollossa käsittelytarve onkin sidoksissa kuntien omistusosuuteen ja samoin myös niiden väkilukuun sekä sitä kautta niissä syntyvän yhdyskuntajätteen määrään. Määräysvalta jätteet käsittelevään yhtiöön muodostuu tässä tapauksessa siis yhteisesti, omistusosuudet eivät ole desimaaliluokkaa ja sidosyksikön tuottamaa palvelua käytetään omistusosuuden suhteessa, joka puolestaan on riippuvainen kuntavastuullisen jätteen määrästä.

Varsinkin harvemmin asutuilla alueilla jätteen käsittelylle ei ole muodostunut eikä jätevolyyymien vähäisyyden ja pitkien kuljetusetäisyyksien takia olekaan ollut mahdollista muodostaa kilpailtua jätteen käsittelyn markkinaa. Emme voi välttää tässä kysymyksessä maantiedettä. Volyyymien keskittämisestä kustannustehokkaan käsittelyn mahdollistamiseksi on ollut hyötyä pienempien kuntien lisäksi myös maakuntien keskuskaupungeille. Nykyinen 1990-luvun alussa syntynyt rakenne on lisäksi mahdollistanut yhä kiristyvien kansallisten ja EU-tason ympäristönsuojelun ja terveysturvallisuuden vaatimusten toteuttamisen. Suomalaisen jätehuoltojärjestelmän ylläpitäminen lakisääteisten, pääosin EU-tasolta tulevien velvoitteiden tasalla ei olisi mahdollista kuntakohtaisena ratkaisuna, eikä maamme kuntarakenne ole sellainen, että se sallisi mekanistisen 10 % vähimmäisomistusrajan puitteissa vastaavan ratkaisun toteuttamisen.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Ehdotetuista muutoksista niin sidosyksikköaseman rajaaminen 10 prosentin omistusosuuteen kuin markkinaehtoisen toiminnan rajoittaminen viiteen prosenttiin ja korkeintaan 500 000 euroon vuodessa uhkaavat romuttaa nykyisen järjestelmän täysin. Tällainen ratkaisu vaarantaa sekä kuntien lakisääteisen velvoitteen kustannustehokkaan toteuttamisen että jätehuollon vastuullisuuden. Esitetyssä muodossa muutokset johtaisivat hallitsemattomaan jätehuoltoyhtiöiden ja useiden jätteenpolttolaitoksia operoivien yhtiöiden purkamiseen ja pieniin, tehottomiin sekä

toimintakyvyttömiin hankintayksiköihin. Mietinnössä ei ole esitetty tältä osin uskottavia perusteluita tai kunnollista läpileikkaavaa vaikutusten arviointia.

Kuntien mahdollisuus hyödyntää jo yhdessä tekemiään investointeja katkeaisi ja lisäksi ehdotus johtaisi varsinkin pienissä mutta myös keskisuurissa kunnissa merkittävään jätehuoltokustannusten kasvuun. Samalla liki kaikki käynnissä olevat tai suunnitellut investoinnit ja menettelyt yhdyskuntajätteen kierrätysasteen nostamiseksi pysähtyisivät tai peruuntuisivat, mikä voi johtaa sanktioihin myös EU-tasolta, onhan Suomi jo asiassa komission tarkkailussa. Mikäli esimerkiksi kierrätystavoitteita pyritään edistämään valmisteilla olevan kiertotalouslain mukaisesti, putoaa niiltä pohja hankintalain ehdotetuilla muutoksilla vuosikausiksi.

Riittämätön jätehuoltopalveluiden saatavuus ja valvonta johtaa myös väistämättä väärinkäyttöihin, joita on nykymallin avulla pystytty merkittävästi vähentämään. Ehdotettujen muutosten aiheuttama kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden ja näiden yhteisöistämien yhtiöiden purkamispakko lisäisi todennäköisesti välillisesti jätteen laitonta kaatopaikkaamista ja muita saastuttavia käytäntöjä ainakin lyhyellä tähtäimellä. Lasku tästä, kuten myös hankintojen kustannustehokkuuden menetyksestä kaatuu veronmaksajien syliin. Monissa tiheämmin asutuissa EU-maissa, kuten Saksassa ja jopa Ruotsissa on viime vuosina väärinkäytösten hillitsemiseksi ja tehokkuuden lisäämiseksi jouduttu palaamaan kuntavetoisempaan jätehuoltoratkaisuun, jossa myös markkinaehtoisuuden sallittu osuus on nykyisin meillä käytössä olevaa 10 % liikevaihtorajaa suurempi. On mainittava, ettei KKV ole havainnut nykykäytännöistä aiheutuvan olennaisia markkinavääristymiä.

Kunnallisen jätehuoltovelvoitteen tehokas, kestävä ja taloudellinen toteuttaminen edellyttää, että jätehuollon erityispiirteet huomioidaan hankintalain uudistuksessa.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Westenergy Oy:llä on omistajinaan seitsemän kunnallista jätehuoltoyhtiötä, jotka puolestaan ovat 70 länsisuomalaisen kunnan omistuksessa. Toimimme täysin Mankala-periaatteen mukaan, eli omistajat toimittavat jätteen ja vastaavat laitoksemme käyttökustannuksista omistusten suhteessa ja saavat vastineeksi käsittelypalvelun. Nämä yhtiöt ovat yhdessä ottaneet kantaakseen riskin toiminnasta, jolle ei löytynyt markkinaehtoista toteuttajaa. Liiketoimintamalli mahdollistaa kuntien asukkaille kohtuulliset jätemaksut ja kustannusrakenne taas vapauttaa jätehuoltoyhtiöiden varoja jätteen erilliskeräyksen ja kierrätyksen ratkaisujen kehittämiseen. Jätehuoltoyhtiöiden yhdessä omistama laitos on mahdollistanut maaseudun jätehuollon kustannusten jakamisen laajemmille hartioille.

Mikäli ehdotetut lakimuutokset tulisivat voimaan sellaisenaan, olisi kolme Westenergy Oy:n tämänhetkisistä omistajista omistusosuudeltaan liian pieniä jatkamaan yhtiössä. On selvää, että näille yhtiöille tai jäljelle jääville omistajille ei olisi mahdollista tarjota yhtä matalakustanteista käsittelyratkaisua, mikäli laitosta operoitaisiin kaupallisen tuottovaatimuksen pohjalta. Lisäksi tällainen muutos pysäyttäisi kaikki käynnissä olevat hankkeet toimintamme kehittämiseksi, muun muassa noin 140 miljoonan euron suunnitellun hiilidioksidin talteenottoinvestoinnin, jolle työ- ja elinkeinoministeriö on jo myöntänyt investointitukea. Tällöin jäisi toteutumatta kokonaisuudessaan 1,3 miljardin euron arvoinen kumppaniemme investointi vetytalouteen länsi-Suomessa, jonka puitteissa talteen otettu hiilidioksidi on tarkoitus hyötykäyttää. Lain vaikutus olisi näkökulmastamme ilmasto- ja kiertotaloudesta katastrofaalinen.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Mikäli lakimuutos viedään läpi tällaisenaan, joudumme tarkastelemaan kaikkia näitä vaihtoehtoja. Jokainen niistä nostaa merkittävästi kustannuksia nykyiseen tilanteeseen verrattuna.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Ehdotetusta muutoksesta ei ainakaan kuntavastuullisen jätehuollon puitteissa ole nähtävissä mitään taloudellisia hyötyjä vaan käytännössä sekasortoinen tilanne koko valtakunnan jätehuoltojärjestelmässä sekä kustannustason nousu.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Westenergy Oy:lla on jätteen käsittelyn lisäksi huomattavasti ehdotettua määräaika pidemmät, 2030-luvulle ulottuvat sopimusveloitteet energian toimituksesta sähkön ja kaukolämmön valmistamiseksi, eivätkä nämäkään veloitteet voi toteutua vähimmäisomistusrajan muuttuessa. Näiden sopimusten purkamisen aiheuttaa Mankala-periaatteen voimassaollessa suoran kustannuksen yhtiön omistajille ja sitä kautta kunnille. Lisäksi energian toimitusten varmistaminen mahdollisilla muuttuvilla käsittelymäärillä voi edellyttää yhteistyökumppaniltamme merkittäviä päällekkäisiä tuotantoinvestointeja.

- **Mitä siirtymäaika vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Tätä muutosehdotusta ei tulisi jätehuollossa viedä läpi millään siirtymäajalla, sillä se ei ole toimiva eikä järkevä.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Ainakin jätehuollon osalta tulisi tunnistaa määräysvallan tosiasiallinen toteutuminen omistusosuuden mukaisesti (ei mekanistista 10 % rajaa). Ehdotamme siis rakentavasti, että jätehuollon osalta kunnallisesti omistetun yhtiön sidosyksiköille ei tulisi asettaa vähimmäisomistusosuutta vaan tulkita sidosyksikköhankinnan ehtojen täyttyvän, mikäli hankinta tehdään korkeintaan omistusosuuden suhteessa. Näin voidaan soveltaa käytännössä maassamme hyväksytyä Mankala-periaatetta ja välttää markkinahäiriöiden syntyminen.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Esitetty muutos sidosyksiköiden käytön rajoittamisesta romuttaa huoltovarmuuden vaatimusten toteutumisen jätehuollossa. Jätteenpolttolaitokset on jo sekä jäte-että energiahuollon osalta tunnistettu osaksi kriittistä infrastruktuuria, eikä ehdotetulla muutoksella ole miltään osin positiivista vaikutusta niiden jo olemassa olevien ja tulevien velvoitteiden toteuttamiseksi. Näiden kriittisten toimintojen jatkuvuus on turvattava muuttamalla esitystä tältä osin.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

Jätehuollon osalta julkisomisteisten yhtiöiden markkinaehtoisen toiminnan rajaa ei tulisi eurooppalaisten esimerkkien vastaisesti laskea alemmas nykyisestä kymmenestä prosentista, eikä asettaa sille täysin toiminnan luonteesta riippumatonta 500 000 euron vuotuista enimmäismäärää. Kuten aiemmin totesimme, nämä ehdotukset eivät pohjaudu mihinkään uskottavaan vaikutusten arvioon markkinahäiriöistä, päinvastoin nykyisessä tilanteessa ja nykyisellä rajalla pystytään juuri ja juuri paikkaamaan niitä markkinapuutteita, joita maamme suuresta koosta ja pääosin harvasta asutuksesta jätehuollon sektorilla syntyy.

Alhoniemi Olli-Antti
Westenergy Oy

Ripatti Juha
Westenergy Oy